

Sámedikki ságajodiheaddji Tuomas Aslak Juuso sáhka Sámiid álbmotbeaivve 6.2.2023

Buorit olbmot,

ná sámi álbmotbeivviin lea fas áigi geahčadit jagi dáhpáhusaid ja várddodit boahttevuhit. Mannan jahki leamašan sámeáššiid dáfus hohpolaš ja dievva dáhpáhusaid. Sáhtán iluin gávnnaht, ahte mii leat joksán mánggaid dehálaš válgabaji ulbmiliiddamet ja lihkostuvvan ovddidit mánggaid midjiide dehálaš áššiid. Sámi áššiid leat maiddá loktanán álbmotlaš mediafuomášupmái stuorábun go goassege ovdal. Vaikko ságastallan medias lea leamašan muhtumin maid eahpeáššálaš ja danin lossat, mii sáhttit dattege lea duhtavaččat das, ahte áššamet leat loktanán oidnosii sihke Suomas ja maiddá riikkaidgaskasaš dásis stuorábun go goassege ovdal.

Jahkái leat čáhkán iešguđetlágán dehálaš dáhpáhusaid: mii ávvudeimmet geasset viimmat válgabaji ávvudeami, man koronapandemija árabut esttii. Oaččuimet maiddá oaiveministtar Marina Anárii deaivvadit min servoša, ja návddašit min álbmoga kultuvrras ja gullat min áigequovdilis ságaid. Beasaimet maiddá ávvudit ođastuvvon sámemusea Siida vuodđočájáhusa rahpandoaluid. Sáhtán goittotge sihkkarit hupmat mángga sápmelačča njálmmiin, go namuhan sámeváinniid hávdádemiid geasi deháleamos ja eanemusat guoskkaheaddji dáhpáhusan. Mii boahit joatkit ángirit barggu dan ovdii, ahte buot váinnit geat leat dáppe dolvojuvvon eret, besset ruovttoluotta hávddi ráffái deike, gosa sii gullet, sogaidis guovdu.

Jagi áigge mii lihkostuvaimet ovddidit mánggaid dehálaš láhkaproševttaid. Ovdamearkka dihte dálkkádatlága ráđđádallamiin lihkostuvaimet hui bures, ja leange ođastuvvon láhkii hui duhtavaš. Mii sihkkarasttiimet, ahte lágas dorvvastuvvo sierra sámiid eavttut gielaset ja kultuvrraset bajásdoallami ja ovddideapmái ja dasa lassin mii oažžut sámi dálkkádatráđi, mii áššedovdámuša bokte sihkkarastá, ahte dehálaš dálkkádatbarggus johtet mielde maiddá min árbevirolaš diehtu ja kultuvrra dáfus rivttes diehtu. Lean ožžon fáttás maiddá ollu máhcahaga min servošis, váldooainnus positiivvalaš máhcahaga: giitu dás buohkaide! Maiddá luonddusuodjalanlága ođastus dohkkehuvvui jagi áigge. Ángiris barggu vuodul oaččuimet maiddá dasa mielde árbevirolaš ealáhusaideamet ja -kultuvramet heajudahttingildosat. Ná mii sihkkarastit buorebut go ovdal, ahte midjiide erenoamáš dehálaš luonddu buresveadjin dorvvastuvvo minguin ovttasbarggus, iige nu ahte min oainnut ja máhttu hilgojuvvo. Háliidan giitit dáid dehálaš láhkaproševttaid oasil buori ovttasbarggus ja aktiivvalaš dialogas ministariid Krista Mikkosa, Maria Ohisalo ja Emma Kari! Lassin giittán buohkaid bargui oassálastán áššedovdiid sihke min iežamet ja earáid.

Árbevirolaš ealáhusaideamet ovdii bargan lea leamašan prioritehta. Mii leat oassálastán boazodoalu boahttevuodabargojovkui ja doallan mánggaid áššiid ovdan boazodoalu áigequovdilis hástalusain. Mii viggat boahttevuodasge sihkkarastit, ahte mearrideaddjiin lea Suomas ipmárdus ja diehtu boazodoalu duohtadilis. Dán dálvve lea leamašan buorre guohtun dán rádjái. Sávan, ahte buriid dálkediliid ja buorre guohtun joatkašuvvá. Mannan jagiid leat Deanu guolásteami ektui leamašan iešguđet hástalusat. Mii leat buktán áššis garrasit ovdan min servoša oainnuid dilis sihke stáhtaráđi ektui ja stáhta rájiid badjel. Sámedikki ulbmilin lea čohkket sámi álbmoga oainnuid guolásteami ektui viidábutge ja lágidit guolástanseminára dán jagi. Sávan ahte ollusat sáhttet oassálastit.

Maiddáí sámiid duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna luodda alde leat leamaš mánggalágan jorggáldagat. Giitu álbmogii dain bealiváldimiin, maid oaččuimet dili suokkardallama doarjjan: lei dehálaš, ahte áššis sáhtiimet váldit vuhtii servoša dáhttodili. Máhcáhaga vuodul dáhttodilli leige čielggas, ja kommišuvnna bargu joatkašuvvá maiddáí min doarjagiin. Sávan komissáraide ja kommišuvnna bargovehkii lihku dán gáibideaddji ja dehálaš bargui. Giitu maiddáí psykososiála doarjjaovttadahkii Uvjii min servoša doarjumis dán váttis áiggiin.

Sámedikki bušehtas lea sáhtán illudit dán jagi: oaččuimet dán jahkái lasáhusa 500 000 euro. Giittáige lieggasit vuoigatvuođaminister Henrikssona buot munno intensiiva ságastallamiin ášši ovdii! Mii sáhttit dán mearkkašahtti bohtosa vuodul nannet doaibmaneavttuideamet buorebun sámi vuoigatvuođaid ovddideapmin! Ovdamearkan konkrehtalaš doaimmain, maid bušehttalasáhus lea dahkan vejolažžan lea nubbi sosiála- ja dearvvašvuodačáli. Dán rádjai okta áidna sodečáli lea gártan dikšut ee. buot mearreruđaid ráđđádallamiidda ja bearráigeahččat buot sodeáššiid, čállit buot dárbbaslaš cealkámušaid, bearráigeahččat buresveadjinguovllu ođastusa sierra bargojoavkkuid ja ovddidit dan stuorra ollisvuoda. De lea buorre, ahte mii oazžut dál lasi resurssaid joatkit nana váikkuhanbargomet sámegeilat ja kulturmielđasaš bálvalusaid ovddideamis ođđa buresveadjinguovlluin.

Bušehtta oasil goittotge maiddai reahkkájit fuolat. Min ulbmilin lea vel dan válgabaji áigge oazžut min sáme kulturguovddážiid ruhtadeami stáđásmuvvat ja álggahit Duodji-akatemiija doaimma. Dađi bahábut mii eat leat dán ráđđehusbajis ožžon kulturministariid darvánit guovddážiid vátna ruhtadillái, min viggamušain fuolakeahtta. Sávan, ahte čuovvovaš ráđđehus lea gearggus dorvvastit guovddážiid doaimma. Daid barggu mearkkašumi ii várra dárbbas geasage sierra ovdanbuktit: ovdamearkka dihte sámemusiikkaguovddáža Ijahis Idja, filbmaguovddáža Skábmagovat ja mánáidkulturguovddáža mánggalágan sámemánáide oavvilduvvon doaimmat leat buot buktán midjiide sihke ilu árgii ja nannen min giela ja kultuvrra.

Iluin muitalan álbmogii ahte mii leat viimmatge beassan ovddasguvlui maiddai sáme kultuvra mearreruđain, mii leat nagodan lohtet mearreruđa 57 000 €, nube oktiibuot 236 000 € lea dál juohkin láchkai sáme kultuvra ja servviid doaimmaide.

Maŋimužžan háliidan vel muitalit buohkaide dehálaš áššis: sámediggelága ođastusas. Dainna lea vásihuvvon mánggalágan dáhpáhusaid, eaige dat proseassa velge leat nohkan. Lean čavčča áigge persovnnalaččat leamašan aktiivvalaččat oktavuodas sihke oavveministarii ja vuoigatvuođaministarii, ohcalandihtui doarjaga, vai láchkaodastus dolvojuvvošii riikkabeivviide. Lean hui movttet das, ahte dát ádjánis bargu ovdánii ja láchkaevttohus sirdásii ovddosguvlui riikkabeivviide: háliidange sierra vel giittit oavveministtar Sanna Marina ja vuoigatvuođaministtar Anna-Maja Henrikssona dán čovdosis. Maiddáí stuorra giitu ministtar Ohisaloi ja ministtar Andersonii áššái searvamis. Dán mielde maiddáí mii beasaimet gieđahallat láchkaevttohusa Sámedikki dievasčoahkkimis, gos dat dohkkehuvvuige loahpas stuorra eanetloguin, jienaiguin 15-3, ja okto guoros jietna. Dát lea 80-proseantta dohkkeheapmi ja ráđđádallančovdosa gávdnan leage fiinna ovdamearkka sámiid návccas gávdnat ráđđádallančovdosa hástaleaddji áššiin. Hárve searvnuš dehe albmot lea ovttamielat, ja earálágan oainnut dollet badjin juohke buresveadji servoša. Mii sámit leat hárvánan ovttasbargat beroškeahtta sierra giellajoavkkuid, ealáhusaid, oskkuid, árbevieruid guovdu. Mii leat čoahkkanan oktii ja veardidan sierra oaidninčiegaid, ja loahpas bargan mearrádušaid, mat buoremusat vuhtiváldet olles servodaga ovddu.

Dál sámediggeláhka lea fas riikkabeivviid gieđain ja gilvoviehkan áiggi vuostá joatkašuvvá ain. Jáhkán, ahte áigi reahkká, jos duodalaš dáhttu ášši ovddideapmái riikkabeivviin lea. Sáhtán maid

muitalit ahte lean ieš maid dahkan buot maid sáhtán, vai oktasaš linnjá gávdnošii buot ráđđehusbellođagaiguin – maiddái guovddášbellodagain. Dađi bahábut dakkár ii leat gávdnon guovddášbellodaga geahččanguvlui ektui. Sávan, ahte lánka dál goittotge oazžu riikkabeivviid giedahallamis duohtadieđuide ja áššálaš ságastallamii vuodđuduvvi giedahallama. Mii leat joatkán viššalit deaivvademiid riikkabeaíirasiiguin ja oassálastán maiddái riikkabeivviid váljagottiid gullamiidda, main mii leat ožžon ovttas Nuortalaččaid siidačoahkkimiin buktit ovdan min ovddastanorgánaid nana doarjaga lánkaevttohussii. Mii joatkit nannosit bargguid dan ovdii, ahte oazžut áššis bohtosa, mii vuodđuduvvá dievasčoahkkima mearrádussii.

Háliidange dál jearrat riikkabeaíirasiin: go dis lea dál din ovddas sihke Suoma vuoigatvuođaministeriija ja sámiid virggálaš ovddastanorgánaid čielga eanetloguin dohkkehuvvon lánkaevttohus: lehpelgo gergosat gudnejahttit sámiid vuodđolágalaš iešstivrema ja vuoigatvuođaid, riikkaidgaskasaš soahpamušaid, nugo lehpel midjiide mánggaid jahkeloguid lohpidan? Riektestáhta ii leat oavvvilduvvon dušše dákkár dillin main vuoigatvuođaid dáhkideapmi lea álki, geahppat ja soabalaš. Riektestáhta duođalaš fápmu geahččaluvvo dalle, go mearrádusaid ferte dahkat, vaikko dat eai livčče buohkaid miela mielde. Jearan dis, árvvusadnojuvvon riikkabeaíirasat: Leago sámiin Suomas iešstivre vuoigatvuohta dušše dallego maiddái buot suomelaččat leat min dáhtuin ovttamielalaččat? Leago sápmelaččain riekti oavvvildit kollektiivvalaš oainnuid Suomas?

Ságastallan sámediggelágas lea loahpas ságastallan sámiid iešstivremis. Maid sámiide Suoma vuodđolágas dáhkiduvvon giela ja kultuvrra iešstivren oavvvilda? Makkár lea Sámedikki bargu dan ovdii? Iešstivrema ii vealttakeahhtá ovttaskas olbmo jurddaš árggas, muhto loahpas dat goittotge lea mielde buot áššiin. Dan bokte mii sáhttit bargat mánggaid unna ja stuorra áššiid sámedikkuvrra ovdii. Mii sáhttit váikkuhit dasa, mo min gielat ellet ja givrot. Mii sáhttit dorvvastit ja nannet sámeeláhusaid. Mii sáhttit hukset buoret ovttasbargohámiid ja ráhkadit nana ja váikkuheaddji sámedáidaga. Várre iešstivrema dehálašvuođa ipmirda loahpas konkrehtalaččabut, jus jurddaša, mo dan haga geavašii. Mánggat suomelaččatge, geat dihtet unnán sámedikkuvrras, ipmirdit mot heajut áššit livčče, jos EU mearridivččii Suoma beales riikkabeivviid lahtuid ja dan, mo válggaid ordnet. Dahje mo geavašii, jos Ruotta mearridivččii Suoma bealis jieknaskearrioriikkajoavkku spealliid ja dan, mo sin oččošii válljet. Muhto várre mángasat maiddái ipmirdit, manin min iešstivrejumi ferte bealuštit maŋimus rádjai, ja oassálastit maiddái dan bajásdoallamii – erenoamážit jienastemiin. Jienasteapmái guoskkaha okta dehálaš lánkaodastusa sisdoaluin, mii dávjá báhcá válgalogahallama ja ráđđádallangeatnegasvuođa paragrafáid suoivaniin: dat lea jienasteapmi. Lánkaevttohusa mielde jienasteapmi gálgá šaddat álkiibun, ovdamearka dihte jienastanbusse bokte.

Mii eat dađi bahábut vel dán álbmotbeaivve dieđe, mo sámediggelága odastusain geavvá. Sávan váimmolaččat, ahte ášši viimmatge giedahallojuvvo lohppii. Dilli lea midjiide buohkaide lossat, ja luohttamuš servodahkii geahččaluvvo go ášši guhkku válgabajis nubbái. Mánggaid miela deaddá maiddái fuolla das, mo geavvá, jos lánkaodastusa ii dänge vuoro mana čađa. Ipmirdan bures, ahte mángasiin lea stuorra fuolla Sámi álbmoga boahttevuođas. Movttiidahttán buohkaid goittotge ángirvuhtii: iežamet giela ja kultuvrra dáfus lea dehálaš, ahte mii eat vuollán, muhto joatkit ovttas ovddosguvlui. Čájehit ovttas čavláivuohdamet min gielain ja kultuvrras, daningo gii dan barggašii buorebutgo mii ieža!

Ná lohppii háliidan vel gávnnahtit, ahte boahttevaš čavčča bohtet sámiid demokratiija historjá ja dálá áigi oidnot ovttas. Lea vuos áigi ávvudit ovttas Sámedikki ja dan ovdalaš Sámi parlameantta 50-jagi historjjá. Jo 50 jagi mii leat ožžon válljet válggaiguin min ovddasteaddjiid veahkehit sámiid vuoigatvuođaid ollašuvvama Suomas. Leage erenoamáš deaivil, ahte ávvudeapmi deaivá nuppi

mearkkašahhti áigái: čakčat leat fas ovddas maiddái Sámedikki válggat. Sávan, ahte sámit geavahit viššalit midjiide addojuvvon demokrátalaš vuoigatvuođaid. Ávžžuhange lieggasit buohkaid sámiid jienastit čakčat dain dehálaš válggain!

Háliidan sávvat hui buori álbmotbeaivvi buohkaide!